Rozpraszanie neutronów dla nauk o materiałach

Politechnika Warszawska WIM 08.04.2022

Wojciech Zając

Instytut Fizyki Jądrowej PAN

Neutrony i promienie X – komplementarność

Neutrony

- mają masę
- mają spin i moment magnetyczny
- są stosunkowo powolne
- oddziałują z jądrami (rozpraszanie magnetyczne wymaga magnetycznych formfaktorów)

Fotony (promienie X)

- bezmasowe
- nie mają momentu magnetycznego
- bardzo szybkie
- oddziałują z gęstościami elektronowymi (wymaga atomowych formfaktorów)

Cechy wspólne

$$k = \frac{2\pi}{\lambda}$$
 (dla $\lambda = 1.5604$ Å $k = 4.02665$ Å⁻¹

Neutrony

$$E(meV) = 2.07k^2(Å^{-2})$$

 $E_{1.5604Å} = 33.6 \text{ meV}$

Fotony (promienie X)

$$E_{CuK\alpha} = 1.97k(\text{\AA})$$
$$E_{Cu_{K\alpha}} = 8.04 \text{ keV}$$

Neutrony i promienie X – komplementarność

Długości rozpraszania

Fotony

- wysoka wydajność
- rozdzielczość czasowa (ms)
- sterowanie energią (ASAXS)
- mikro- i nanowiązki skanujące (dyfrakcja, obrazowanie)
- badanie ultra-cienkich warstw (GISAXS)

Neutrony

- czułe na lekkie atomy (polimery, biologia, materia miękka, wodór w metalach)
- rozróżniają izotopy (układy wieloskładnikowe)
- brak uszkodzeń radiacyjnych
- głęboka penetracja
 - próbki dużych rozmiarów (inżynieria)
 - trudne środowiska (p,T)
- kontrast magnetyczny

 $\sin(\theta/\lambda)$

Neutrony i promienie X – komplementarność

Dostępne zakresy czasowe i przestrzenne

Co badamy i w jakich skalach

Naprężenia resztkowe w połączeniach spawanych

Nowoczesny przemysł lotniczy – połączenia spawane zamiast nitowanych

Wysokotemperaturowe nadprzewodniki

Bardzo istotna znajomość Położeń atomów tlenu. Pozwala je określić **dyfrakcja neutronów**

Rozpraszanie neutronów – geometria eksperymentu

Rozpraszanie neutronów –geometria eksperymentu

$$\frac{d\sigma}{d\Omega} = \sum_{i,j} \langle b_i^* b_j \rangle \exp\left(i\mathbf{Q} \cdot (\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j)\right) = N\left(\overline{b^2} - (\overline{b})^2\right) + \underbrace{\overline{b}\sum_{i,j} \exp\left(i\mathbf{Q} \cdot (\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j)\right)}_{\text{spin incoherent}} + \underbrace{\overline{b}\sum_{i,j} \exp\left(i\mathbf{Q} \cdot (\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j)\right)}_{\text{spin coherent}}$$

Struktura i dynamika membran

Samo-złożone (*sef-assembled*) membrany są wszechobecne (surfaktanty, fosfolipidy, systemy biologiczne). **Reflektometria** sonduje warstwową strukturę wgłębną, szorstkość, itp., **SANS** – strukturę objętościową, zaś **QENS** – dynamikę.

Nieocenione jest przy tym podstawienie izotopowe, tak w badaniach strukturalnych, jak w dynamicznych.

SANS – badanie struktur "wielkoskalowych"

Jeszcze o podstawieniu izotopowy w badaniu membran

В

Spin Echo Small Angle Measurement (SESAME)

SANS – badanie struktur "wielkoskalowych"

Micelizacja "bliźniaczych" surfaktantów (gemini surfactants)

K. Łudzik, S. Wołoszczuk, W. Zając, M. Jażdżewska, A. Rogachev, A.I. Kuklin, et al. Can the Isothermal Calorimetric Curve Shapes Suggest the Structural Changes in Micellar Aggregates? Int. J. Mol. Sci. 2020, 21, 5828; doi:10.3390/ijms21165828

Symulacja komputerowa miceli of 8-9-8 Conductor-like Screening Model (COSMO)

Micelizacja "bliźniaczych" surfaktantów (gemini surfactants)

Ciekły kryształ w nanoporach (membrany AAO)

E. Juszyńska-Gałązka, W. Zając, D. Soloviov To be published soon, further work in progress.

Tak porządkują się cząsteczki

Membrany AAO

Ciekły kryształ w nanoporach

Przyścienna warstwa paranematyczna

Ciekły kryształ w nanoporach – analiza danych SANS

Po odjęciu czynnika strukturalnego (brak efektów koherencji "międzycząsteczkowej")

a.u

Efekty absorpcji w pomiarach SAXS

BBOA

membrana 20nm, S-D: 4400mm

efekt pochylenia próbki o kąt rzędu 0.5°

Problemy:

kontrast

orientacja próbki

Efekty absorpcji w pomiarach SAXS

membrana 20nm, S-D: 4400mm

Ogniwa paliwowe z elektrolitem polimerowym

- 1. membrana pe
- 2. katalizator
- 3. warstwy mikroporowate
- 4. papier węglowy
- 5. kanały przepływu

obszar badany SANS

warstwa mikroporowata: węgiel/PTFE – model «core-shell»

Ogniwa paliwowe z elektrolitem polimerowym

Ogniwa paliwowe z elektrolitem polimerowym

A post-annealing process, using tem- peratures above the PTFE melting point, reduced the quantum of PTFE self-aggregates. Based on fuel cell testing, we established that lowering PTFE self-aggregates within the MPLs reduced mass-transport losses under high-humidity cell conditions, and that the origin of PTFE adhesion to carbon black could be explained by the low surface energy of PTFE.

Ogniwa paliwowe – dynamika w układach złożonych

e.g. in Y-doped BaZrO₃ (BaZr_{1-x}Y_xO₃H_x)

Karlsson: "Killer experiments: proton diffusion over large (Q,t) range t = 1 ps - 100 ns, Q = $0.2 - 4 \text{ Å}^{-1}$ "

To oznacza NSE wysokiej rozdzielczości! e.g. : Q ~ 3 Å⁻¹ @ λ = 3 Å \implies Energy of 0.07 µeV

Ogniwa paliwowe, daleko poza spektroskopią w rozpraszaniu wstecznym (backscattering)

Ogniwa paliwowe – dynamika w układach złożonych

- Materiały "samoleczące się" (self-healing materials)
- Makromolekularne struktury hierarchiczne w skali nano-Rozmiar rzędu nanometrów → wkład do S(Q) przy małych Q.
 Skala czasowa rzędu mikrosekund → niezbędna wysoka rozdzielczość

Ogólnie: dynamika układów złożonych

Jak produkujemy neutrony do badań materii

- Reakcja łańcuchowa
- Praca źródła ciągła
- 1 neutron/reakcję

- Spalacja jądrowa (brak reakcji łańcuchowej)
- Praca źródła impulsowa
- ~30 neutronów/proton

Instalacja tarczy (target station)

Tarcza i moderatory

ESS – źródło o długim impulsie

ESS – formowanie impulsów wtórnych

- 15 zatwierdzonych
- 8 w roku 2023

Instrumenty ESS

DREAM – bispectral powder diffractometer Diffraction Resolved by Energy and Angle Measuements

6.25 - 6.95 m

DREAM – bispectral powder diffractometer

Brightness

75 m length

bandwidth includes thermal and cold peak

thermal spectrum gives Q_{max}< 25 Å⁻¹

high flexibility in trading resolution vs intensity ideal peak shape

using the intense cold spectrum with best ever resolution

DREAM – bispectral powder diffractometer

Fig. 5 Diffraction diagram of a reference sample (0.4 cm³ Na₂Ca₃Al₂F₁₄) in high resolution mode (left). In backscattering, the asymptotic limit is essentially determined by the time resolution, see enlarged regions (right)

MAGIC – Magnetism single crystal diffractometer

Polarized time-of-flight single-crystal diffractometer

MAGIC – Magnetism single crystal diffractometer

BEER – engineering diffractometer

Beamline for European Engineering Materials Research

bi-spectral source

BEER – engineering diffractometer

chopper system for wide range of resolutions

pulse modulation

retractable detector banks allowing for large sample environment ...

detectors +

CSPEC – cold <u>c</u>hopper <u>spec</u>trometer

20

0

50000

100000

time [µs]

P-chopper

200000

150000

CSPEC is a direct geometry time of flight spectrometer developed as a German/French collaboration between FRM II and LLB.

BIFROST – extreme environment spectrometer

BIFROST — inverted geometry spectrometer (evolved from **CAMEA**)

BIFROST – extreme environment spectrometer

LOKI – broadband SANS

LOKI – broadband SANS

A broad Q range, high flux SANS instrument for soft matter, bio-science and materials science

LoKI is the shorter of the two SANS instruments being built at ESS. The sample position is located at 23.5 m from the source and the maximum sample-to-detector distance is 10 m.

Loki, the Norse god of mischief

(appears in Richard Wagner's opera cycle Ring of the Nibelung) L1_{max} = 10m L2_{max} = 10m Repetition rate = 14Hz or 7Hz

 $\delta \lambda_{max} = 10 \text{Å at } 14 \text{Hz}$

Max flux on sample ~1x10⁹ n/cm²/s

2x line-of-sight closure

LOKI – broadband SANS

LOKI – broadband SANS

Shear Banding in CTAB wormlike micelles providing confirmaCon of rheological model. (Helgeson et al. (2009) J. Rheol 53, 727)

The flow of **complex fluids** through **complex geometries** is relevant to many industrical processes. There is a need to understand **structur effects of flow** both for pracCcal purposes and to compare with fluid flow models.

KINETICS

FLOW

Gel structure forms over **mulDple length** scales. KineDcs of gelaCon can be rapid needing sub-second time resolution. Neutrons provide the structure of each component in the presence of the other.

Cornea ^{10.6 nm} Swelling of a double network hydrogel designed for use as a cornea replacement. (Frank Group, Stanford)

LOKI – broadband SANS

MULTI SCALE

Amyloid fibril formation and growth is a **multilength scale problem** and to understand methods of formation and inhibition the structural evolution must be observed.

DEVICES

Organic Solar Cells promise to provide cheap and accessible solar energy. The lifespan and efficiency of the devices depends on the nano-structure polymer mixture. Understanding the structural evolution under operation guides development of new devices.

ESTIA – focusing reflectometer

ESTIA – the concept of Selene guide

Selene guide concept

point-to-point focusing with 2 subsequent elliptical reflectors for horizontal and vertical direction

ESTIA – multipurpose imaging

Neutron imaging is a real-space technique examining the inner structure of potentially highly complex components and samples by detecting the transmitted beam.

ESTIA – multipurpose imaging

